

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հայոց լեզու և գրականություն

Թեմա՝ «Միջառարկայական կապերի ստեղծումը հայ գրականության դասաժամերին»

Կազմեց՝ Մարինե Ղոնյան

Կապանի N 2 ավագ դպրոց

Ղեկավար՝ Լուսինե Սողոմոնյան

«Կապանի N 2 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

(վերապատրաստող կազմակերպության անվանումը)

Կապան - 2022

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Գիտությունների և արտադրության ինտեգրման մեր ժամանակներում առաջնակարգ նշանակություն է ստանում գիտությունների համագործակցությունը՝ միջգիտական կապերը: Քանի որ ուսումնական առարկաները ուսուցանում են գիտությունների հիմունքները, ուստի հրատապ է դառնում նաև ուսուցման գործընթացում միջառարկայական կապերի իրականացումը: Դա ուսուցման հաջողության անհրաժեշտ պայմաններից է: Միջառարկայական կապերի մասին Յ. Ա. Կոմենսկին իր «Մեծ դիտակտիկա» աշխատության մեջ նշում է, որ ուսումնական առարկաների փոխկապակցված ուսուցումը երեխաներին սովորեցնում է բացահայտել ուսումնասիրվող առարկաների և երևույթների միջև եղած կապերը. «Ամեն ինչ ամրապնդել բանականության հիմունքներով նշանակում է ամեն ինչ սովորել՝ մատնացույց անելով պատճառները, այսինքն՝ ոչ միայն ցույց տալ, թե ինչպես է այս կամ այն բանը տեղի ունենում, այլ նաև ցույց տալ, թե ինչու դա այլ կերպ լինել չի կարող: Զե՞ որ իմանալ որևէ բան նշանակում է իրը ճանաչել իր փոփոխակցվածության մեջ»*:

Ուսուցչի մասնագիտական պատրաստվածության և ուսուցման ժամանակակից մեթոդների իմացությամբ, դրանք ճիշտ կիրառելու հմտությամբ է պայմանավորված ոչ միայն աշակերտի կրթվածության ցուցանիշը, այլև նրա արժեհամակարգի ձևավորումը և մարդկային դրական որակների ձեռքբերումը: Օրինակ՝ բնագիտական և հումանիտար առարկաների տեսական վերլուծությունները զարգացնում են բարձր ճաշակ: Գեղեցիկը նկատելը, գեղեցիկ և գրագետ հարաբերվելը, գեղագիտորեն դաստիարակված անհատ ձևավորելը միջառարկայական կապերի խնդիրներն են:

Ուսուցման մեթոդները, ձևերն ու տեսակները հնարավորություն են տալիս ապահովելու ուսուցչի առջև դրված այս խնդիրները, ուստի ուսուցիչը պետք է քաջատեղյակ լինի ուսուցման ժամանակակից մեթոդներին և կարողանա դրանք միշտ կիրառել: Ուսուցման բազմաթիվ մեթոդների շարքում հետաքրքիր են միջառարկայական կապերը: Պարապմունքը առավել հետաքրքիր է և արդյունավետ, երբ մի առարկան «համագործակցում» է մյուսի հետ:

Հանրակրթության իրականացումը հարափոփոխ գործընթաց է: Հանրակրթական դպրոցի պահանջներին համապատասխան այսօր մեծանում է առարկաների միջև կապերի բացահայտումը: Այն ճիշտ և խելացի կազմակերպելու դեպքում կհարստանան և կընդլայնվեն սովորողների գիտելիքները: Իսկ դրան կարող են նպաստել միջառարկայական կապերը: Հենց միջառարկայական կապերի շնորհիվ է աշակերտների մոտ զարգանում ճանաչողական ակտիվությունը: Միջառարկայական կապեր ստեղծելը ուսուցչի բազմակողմանի զարգացվածության և տրամաբանական կարողությունների շնորհիվ է կատարվում, իսկ յուրաքանչյուր ուսուցչի պարտավորությունն է զարգացնել աշակերտի տրամաբանությունը, երևակայությունը և հետաքրքրասիրությունը:

*Յ. Ա. Կոմենսկի, «Մեծ դիտակտիկա», «Զանգակ», 2010թ.

ՄԻՋԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱԺԱՄԵՐԻՆ

Մեր ժամանակների կարևորագույն առանձնահատկություններից է տարբեր գիտությունների գաղափարների և մեթոդների ինտեգրումը: Ներկայումս կան բազմաթիվ խնդիրներ, որոնք կապված են հասարակության և տարբեր բնագավառների հարաբերությունների հետ: Նրանց միջև գոյություն ունեցող կապերը վերլուծելիս զուգորդվում են գրականությունն ու պատմությունը, գրականությունն ու հոգեբանությունը, գրականությունն ու արվեստի տարբեր ճյուղերը և այլն:

Միասնական գիտական աշխարհայացքի համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել միջառարկայական կապերը: Դրանք ժամանակի դպրոցական կրթության կարևորագույն սկզբունքներն են, նպաստում են սովորողների գիտելիքների համակարգմանը և ուսումնադաստիարակչական գործընթացի միասնականացմանը: Ուսուցիչը միջառարկայական կապերի միջոցով նպաստում է սովորողների գիտելիքների ինտեգրմանը, բազմակողմանի զարգացմանը, ինտելեկտի կատարելագործմանը, մտահորիզոնի ընդարձակմանը: Այդ պատճառով հանրակրթական դպրոցում աշխատող յուրաքանչյուր ուսուցիչ պարտավոր է ոչ միայն գերազանց տիրապետել իր մասնագիտությանը, այլև որոշակի ինֆորմացիոն պաշարներ ունենալ նաև հարակից առարկաներից: Գաղտնիք չէ, որ հայ գրականության ցանկացած դաս անհնար է կազմակերպել առանց միջառարկայական կապերի, ուստի գրականության ուսուցիչն անընդհատ ինքնազարգացման մեջ պետք է լինի:

Միջառարկայական կապեր իրականացնելու համար ուսուցիչը ձևերի, մեթոդների և հնարների մեծ ընտրություն ունի: Այս դեպքում կարևոր են սովորողների տարիքային առանձնահատկությունները և պատրաստվածության աստիճանը հաշվի առնելը:

Ցանկացած որակյալ դասի էական հատկանիշներն են ամբողջականությունն ու կազմակերպական հստակությունը, բոլոր տարրերի ամուր կապն ու որոշակի թեմատիկ ու կառուցվածքային ավարտվածությունը: Այս ամենը կախված է թե՛ ուսուցչի, թե՛ աշակերտների պատրաստվածությունից: Որակյալ դասի բնորոշ գիծ է դրա արդյունավետությունը, այսինքն սովորողների կողմից հիմնական նյութի յուրացումը դասարանում, դասի ժամանակ, ուսուցանվող նոր նյութի համակցումը ունեցած գիտելիքներին և դասի ընթացքում աշակերտների նախապատրաստումը հետագա ինքնուրույն աշխատանքներին:

Որակյալ դասը բնութագրվում է նաև ուսուցչի և սովորողների համատեղ ու ստեղծագործական աշխատանքի սերտ փոխներգործությամբ, որի հիման վրա կարելի է հասնել գլխավոր խնդրի լուծմանը՝ սովորեցնել, դաստիարակել, զարգացնել:

«Հայ գրականությունը» այնպիսի առարկա է, որի դասավանդման ժամանակ միջառարկայական կապեր կարող ենք ստեղծել հանրակրթական դպրոցներում դասավանդվող գրեթե բոլոր առարկաների հետ, որոնք աշակերտների մեջ ձևավորում են ինտելեկտ և նոր արժեհամակարգ:

Միջառարկայական կապը ուսուցման այն ձևն է, երբ զուգահեռներ են անցկացվում երկու տարբեր առարկաների միջև: Հայ գրականության դասավանդման ժամանակ, պայմանավորված ուսուցանվող նյութով, կարելի է ստեղծել տարբեր միջառարկայական կապեր: Օրինակ՝ կարող են զուգահեռներ անցկացվել հետևյալ մոտեցումներով՝

Հիմա հերթով անդրադառնամ վերոնշյալ առարկաների հետ հայ գրականության դասաժամերին ստեղծվող միջառարկայական կապերին:

«Հայոց լեզուն» և «Հայ գրականությունը» սերտորեն առնչվող առարկաներ են, արտահայտվում են մեկը մյուսով: Լեզուն մարդկային հաղորդակցման հիմնական և ամենակարևոր միջոցն է: Այն օգնում է բառերի և նախադասությունների ճիշտ համակցումով արտահայտել մտքերը, գաղափարները, զգացմունքներն ու հույզերը: Հայոց լեզվի կարևորությունը հատկապես մեծ է հայ գրականության դասաժամերին, որովհետև լեզուն արտացոլում է մարդու մտածողությունը: Երբ այս կամ այն բառը, արտահայտությունը ճիշտ ու տեղին չի գործածվում, տուժում է միտքը: Հետևաբար շատ կարևոր է կարողանալ մտքի և արտահայտության միջև ուղիղ և ներդաշնակ կապ ստեղծել: Շարահյուսական յուրօրինակ կառույցները, բառակազմական պատկերները, արմատական ստուգաբանությունները կարող են անմիջական ներգործություն ունենալ հայ գրականության դասավանդման ընթացքում՝ ապահովելով միջառարկայական կապը հայ գրականության և հայոց լեզվի միջև:

«Հայ գրականություն» և «Հայոց պատմություն», «Համաշխարհային պատմություն» առարկաների միջև միջառարկայական կապ կարելի է ստեղծել տարբեր նյութերի ուսուցման ժամանակ, օրինակ՝ գրողի ապրած ժամանակաշրջանը, ստեղծագործություններում արտացոլված պատմական կերպարները, դարաշրջանները ներկայացնելիս:

Պատմության կապը գրականության հետ առավել ցայտուն է դառնում պատմավեպեր ուսուցանելիս: Յուրաքանչյուր պատմավեպի ուսուցման ժամանակ ուսուցիչը նախ պետք է աշակերտներին բացատրի պատմավեպի հիմքում ընկած պատմական ժամանակաշրջանի քաղաքական իրավիճակը, պատմական միջավայրի առանձնահատկությունները: Այնուհետև, նշելով պատմական այն սկզբնաղբյուրները, որոնցից օգտվել է հեղինակը, ուսուցիչը պետք է բացատրի, որ պատմավեպ գրելիս գրողը, ինչպես մի առիթով նշել է հայ մեծ վիպասան Մուրացանը, չպետք է դառնա պատմական փաստերի պատճենահանողը: Գրողը, հենվելով պատմիչների արձանագրած պատմական փաստերի վրա, պետք է ստեղծագործական երևակայության արդյունքում ստեղծի գեղարվեստական ստեղծագործություն, որտեղ կարող են առկա լինել սյուժետային այնպիսի դրվագներ, որոնք չկան պատմական վկայություններում: Պատմական հերոսները, թրծվելով գրողի ստեղծագործական երևակայության քուրայում, դառնում են գեղագիտորեն, հոգեբանորեն ավելի ընդգծուն գեղարվեստական կերպարներ: Պատմական փոքրիկ փաստը կարող է գրողի մոտ դառնալ առավել խորը պատկերային միջավայր, որտեղ հերոսների ներաշխարհը, հույզերը, հոգեբանական բարդ անցումները առավել խորությամբ են բացահայտում հերոսի մարդկային նկարագիրը, աշխարհայացքը, նրա արժեհամակարգը:

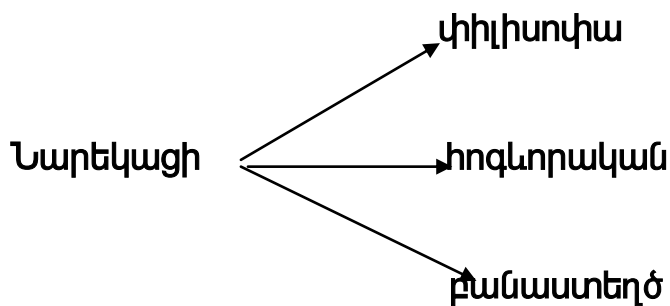
Բերեն «Հայ գրականություն» և «Հայոց պատմություն» առարկաների միջառարկայական կապի մի օրինակ: «Սասունցի Դավիթ» դյուցազներգությունը ուսուցանելիս ուսուցիչը անպայման անդրադառնում է հայոց պատմությանը՝ ներկայացնելով պատմական ժամանակաշրջանը (8 – 10-րդ դդ.), արաբական արշավանքները Հայաստան և նրանց հարկային քաղաքականությունը, հայերի ազատատենչությունը, Բագրատունյաց արքաների գահակալությունը: Այստեղ կարելի

է օգտագործել «Տ-աձև աղյուսակ», «ԳՈւՍ» մեթոդները՝

Հայ գրականություն	Հայոց պատմություն
<ul style="list-style-type: none"> Ստեղծվել է «Սասունցի Դավիթ» էպոսը: 	<ul style="list-style-type: none"> Արաբական ցեղերը հնագույն ժամանակներից բնակվում էին Արաբական թերակղզում:
<ul style="list-style-type: none"> Արտացոլված է արաբական հարկային քաղաքականությունը: 	<ul style="list-style-type: none"> 640թ. արաբները Բաղեշի լեռնանցքով առաջին անգամ ներխուժեցին Հայաստան և հոկտեմբերի 6-ին գրավեցին մայրաքաղաք Դվինը: 642-643թթ. արաբները 2-րդ անգամ ներխուժեցին Հայաստան:
<ul style="list-style-type: none"> Այդ ժամանակաշրջանը ներկայացված է նաև Մուրացանի «Գևորգ Մարզպետունի» պատմավեպում: 	<ul style="list-style-type: none"> Գահակալում էին Բագրատունիները:

Գիտեմ	Ուզում եմ իմանալ	Սովորեցի

Գրականությունը սերտորեն առնչվում է նաև փիլիսոփայության հետ: Ավելին, դրանք, լինելով միևնույն իրականության ճանաչման տարբեր ձևեր, փաստորեն փորձում են նույն էությունը ըմբռնել, հասկանալ, մեկնաբանել ու բացատրել տարբեր միջոցներով՝ փիլիսոփայությունը տրամաբանական-ռացիոնալ հացկացությունների, իսկ գրականությունը գեղարվեստական պատկերների միջոցով: Ուստի ցանկացած դարի ու դարաշրջանի գրականություն հասկանալու համար առնվազն պետք է բավարար չափով գիտենալ տվյալ ժամանակաշրջանի փիլիսոփայությունը, և ընդհակառակը՝ անհնար է հասկանալ որևէ երկրի և ժամանակաշրջանի փիլիսոփայություն, առանց ծանոթանալու տվյալ երկրի ու ժամանակաշրջանի գրական կարևորագույն ստեղծագործություններին: Հայ գրականության և փիլիսոփայության միջառարկայական կապ կարելի է ստեղծել շատ հաճախ, օրինակ՝ «Գ. Նարեկացի», «Գրական ուղղություններ» թեմաները ուսուցանելիս: Գ. Նարեկացուն կարելի է բնութագրել հետևյալ տեսանկյուններից՝

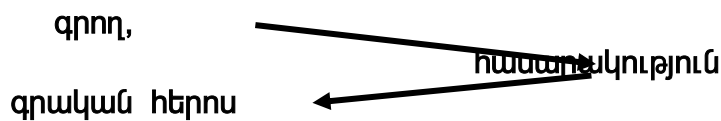
Գրականությունը սերտ աղերսներ ունի հոգեբանության հետ: Հասարակական հարաբերությունների զարգացման արդի փուլում լուրջ նշանակություն է տրվում հոգեբանության ուսումնասիրությանը: Գրականության և արվեստի այլ ճյուղերի մեջ՝ իբրև գիտական խնդիր, առավել մեծ տեղ է տրվում այս բնագավառին, քանի որ վերջինիս ուշադրության առարկան մարդն է իր ներաշխարհային ողջ հարստությամբ: Հիշյալ ոլորտներում (մասնավորապես գրականության) հոգեբանական դիտարկումները կատարվում են 3 ուղղությամբ՝

1. ստեղծագործողի հոգեբանություն (գրողի անձը, անհատականությունը, կենսագրությունը),
2. ստեղծագործության հոգեբանություն (գրական ստեղծագործությունը՝ իբրև գեղարվեստական մտածողության գործընթաց),
3. ստեղծագործության ընկալման հոգեբանություն (գրական երկի ազդեցությունը ընթերցողի, ունկնդրի վրա):

Առաջին և երկրորդ մոտեցումների առարկան գրողն է, երրորդինը՝ ընթերցողը: Հոգեբանական կապն այստեղ փոխադարձված է: Գրողի հոգեբանական գիտակցությունը ուղղված է ընթերցողին, ընթերցողինը՝ գրողին: Նույնը կարելի է ասել նաև ստեղծագործության հերոսների և ընթերցողների մասին:

Գաղտնիք չէ, որ գրական երկերը ստեղծված են արտացոլելու հասարակական

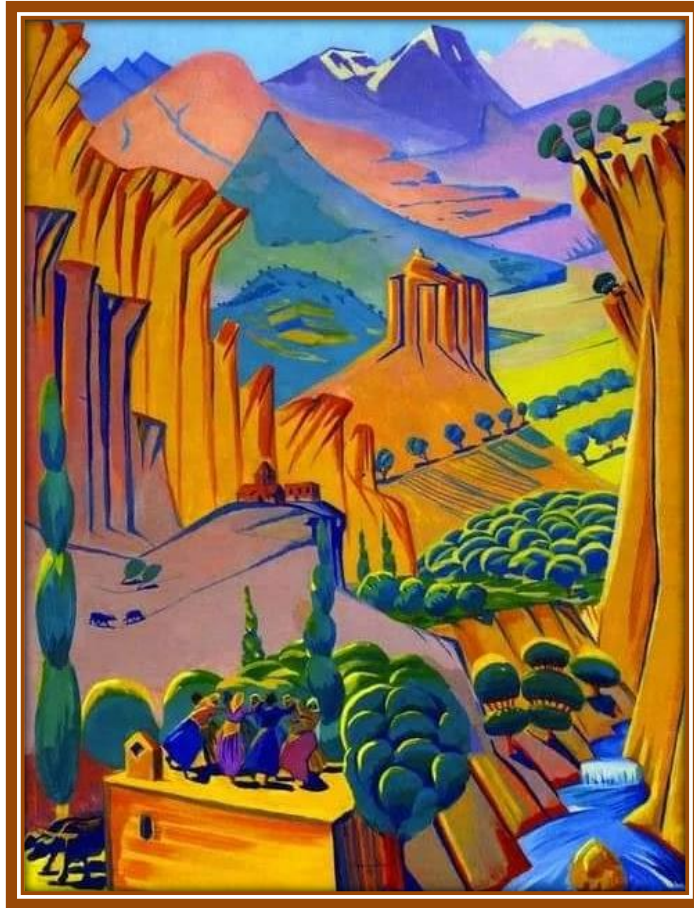
կյանքն ու երևույթները: Հետևաբար հայ գրականության դասաժամերին շատ կարևոր է ստեղծել միջառարկայական կապ «Հասարակագիտություն» առարկայի հետ: Հասարակագիտություն բառի կազմությունը ներառում է «հասարակություն» և «գիտություն» բառերը և նշանակում է գիտություն հասարակության մասին: Հասարակությունը, հանդիսանալով մարդկանց ամբողջություն, ենթադրում է, որ հասարակագիտության ուսումնասիրության առարկան իր մեջ ընդգրկում է նաև մարդուն առնչվող մի շարք հիմնահարցեր: Այն կարելի է համարել նաև գիտություն մարդու կյանքի մասին: Գրական հերոսների, գրողների կերպարները լիարժեք դարձնելու համար պետք է նրանց դիտարկել որպես հասարակության անդամ: Անհրաժեշտ է ցույց տալ տվյալ ժամանակաշրջանի հասարակության անմիջական ազդեցությունը գրողի կամ գրական հերոսի կերպարի ձևավորման վրա և հակառակը:

Գրականության դասաժամերին շատ հաճախ ենք անդրադարձնում քրիստոնեական կրոնին, հոգևոր հայրերին, Հայ առաքելական եկեղեցուն, եկեղեցական տոներին՝ այսպիսով ստեղծելով միջառարկայական կապ «Հայ գրականություն» և «Հայոց եկեղեցու պատմություն» առարկաների միջև: «Կորյուն», «Մ. Մաշտոց», «Ագաթանգեղոս», «Փ. Բուզանդ», «Եզնիկ Կողբացի», «Գ. Նարեկացի» և շատ այլ թեմաների ուսուցման ժամանակ միջառարկայական կապի ստեղծումը «Հայոց եկեղեցու պատմություն» առարկայի հետ անխուսափելի է:

Նույն կերպ կարելի է հանգիստ խոսել «Հայ գրականության» և «Աշխարհագրության» ակնհայտ կապի մասին: Գրողների կենսագրությունը ուսուցանելիս անպայման անդրադարձնում ենք նրանց ծննդավայրին, խոսում տեղանքի, աշխարհագրական դիրքի մասին՝ ստեղծելով միջառարկայական կապ երկու առարկաների միջև: Ստեղծագործությունները ուսուցանելիս պարզում ենք, թե որտեղ են տեղի ունենում դեպքերը, ինչով են հայտնի երկերում նշված տեղանունները: Ստացվում է, որ «Հայ գրականության» դասաժամերին համարյա միշտ կարելի է միջառարկայական կապ ստեղծել «Աշխարհագրություն» առարկայի հետ:

Կերպարվեստը արվեստի ճյուղ է, որը սերտորեն առնչվում է արվեստի մյուս՝ ավելի հարուստ ճյուղի՝ գրականության հետ: Գրականությունը այնպիսի արվեստ է, որը կարելի է «տեսանելի» դարձնել՝ օգտագործելով նյութի ընձեռած հնարավորությունը: Հայ գրականության շատ երկեր գրված են «բառային նկարչության» գեղարվեստական հնարով, ինչը հնարավորություն է ընձեռում ստեղծել «Հայ գրականություն» և «Կերպարվեստ» առարկաների միջև միջառարկայական կապ: Կան պատկերավոր ստեղծագործություններ, որոնց յուրաքանչյուր հատվածը, քառատողը, անգամ մի տողը, բառակապակցությունը կամ նախադասությունը կարելի է արտահայտել, վրձնել, պատկերել նկարներով: Օրինակ՝ Մ. Սարյանի «Իմ հայրենիքը», «Հայաստան», Մ. Ավետիսյանի «Ջաջուռ», «Գյուղը», Գ. Խանջյանի «Հայոց այբուբենը», «Ավարայր» կտավները՝ որպես դիտակտիկ նյութ, կարելի է օգտագործել հայրենասիրական բնույթի երկեր ուսուցանելիս:

Մ. Սարյան «Հայաստան»

Մ. Ավետիսյան «Ջաջուր»

Նմանատիպ ձևով կարելի է աշակերտներին ներկայացնել համաշխարհային ճանաչում ունեցող նկարիչների կտավները՝ զուգակցելով դրանք հայ գրականության համապատասխան թեմաներին: Օրինակ՝ Գ. Նարեկացու ստեղծագործությունները ուսուցանելիս կարելի է սովորողներին ներկայացնել Լեոնարդո դա Վինչիի «Մոնա Լիզա», Ռաֆայել Սանտիի «Ալբայի Տիրամայրը», «Սիբստինյան Տիրամայրը» աշխարհահռչակ կտավները:

Լեոնարդո դա Վինչի «Մոնա Լիզա»

Ռաֆայել «Սիբստինյան Տիրամայրը»

Արվեստի երկու ճյուղերը՝ կերպարվեստն ու գրականությունը, իրար միահյուսելով՝ հայ գրականության դասաժամերն առավել պատկերավոր կարելի է դարձնել, ինչպես նաև սովորողների մեջ կարելի է ձևավորել բարձր գեղագիտական ճաշակ:

Երաժշտությունը բացառիկ երևույթ է, մշակույթի ամենանուրբ, միևնույն ժամանակ՝ ամենաազդեցիկ ոլորտներից մեկը: Գրականությունն ու երաժշտությունը արվեստի՝ իրար շատ հարազատ տեսակներ են: Գրականության և երաժշտության «լեզուների» զարգացման օրինաչափությունները նման են իրար: Դրանց մեջ ընդհանուր տարրեր կան՝ ռիթմը, շեշտը, կարճ և երկար վանկերը խոսքի մեջ, տևողությունները, արագ և դանդաղ տեմպերը, ծայներանգը, հնչերանգը երաժշտության մեջ: Առանց գրականության չէին լինի այնպիսի երաժշտական ժանրեր, ինչպիսիք են երգը, ռոմանսը, օպերան, կանտատը և երգչային այլ ստեղծագործություններ: Երաժշտության և գրականության միասնությունից շահում է

այդ առարկաներից յուրաքանչյուրը: Հայ գրականության շատ գրողների բանաստեղծություններ վեր են ածվել երգերի, հետևաբար անհրաժեշտ է նաև դասարանում լսել այդ երգերը՝ համեմատելով արվեստի երկու ճյուղերը:

Հայ գրականության դասաժամերին հեշտությամբ կարելի է միջառարկայական կապեր ստեղծել բնագիտական առարկաների հետ (ֆիզիկա, քիմիա, կենսաբանություն): Գրական երկերը ուսումնասիրելիս հաճախ հանդիպում ենք այնտեղ տեղ գտած ֆիզիկական երևույթների նկարագրությունների (անձրև, քամի, երկրաշարժ և այլն): Տրամաբանական է և անհրաժեշտ բացատրել ֆիզիկական երևույթները, ստեղծել միջառարկայական կապեր բնագիտական առարկաների հետ: Կենսաբանության հետ ևս կարելի է հեշտությամբ ստեղծել միջառարկայական կապ՝ գրական երկերում տեղ գտած բնապատկերները ուսուցանելիս:

Որքան էլ զարմանալի հնչի, բայց հայ գրականության դասաժամերին կարելի է հետաքրքիր միջառարկայական կապեր ստեղծել մաթեմատիկական առարկաների հետ: Մեծ Գալիլեյը ասում էր. «Բնության ոսկե գիրքը գրված է մաթեմատիկայի լեզվով: Եվ որպեսզի կարդանք այդ գիրքը, պետք է իմանանք մաթեմատիկայի լեզուն»: Արդյո՞ք Գալիլեյի նշած բնությունը միայն բնական գիտությունների ուսումնասիրության առարկան է: Իսկ արվեստը: Չէ՞ որ այն նույնպես աշխարհի ու բնության իմացության ձև է, և պետք է սպասել, որ մաթեմատիկական լեզուն կարող է կիրառություն գտնել նաև իմացության այս ոլորտում, հետևաբար նաև գրականության մեջ: Մաթեմատիկան կարող է ճանապարհ գտնել հասկանալու գրական ստեղծագործությունը, գտնել այն գնահատելու ինչ-որ չափանիշներ: Եվ գրական ստեղծագործության նկատմամբ նման մոտեցումը հնարավոր է դառնում առաջին հերթին համաչափության գաղափարի ներգրավմամբ: Գրական ստեղծագործության մեջ համաչափություններ ստեղծելու գործում մեծ դեր է խաղում բարոյահոգեբանական գործոնը: Այստեղ համաչափությունը ստեղծվում է կերպարների միասնության և հակադրության միջոցով: Միասնության համար հիմք են ծառայում գեղեցիկի, բարու նկատմամբ մարդկային բնական մղումը, զգացմունքների, մտածողության և շահերի ընդհանրությունը:

Գրական ստեղծագործության գաղափարը իրագործելու համար հեղինակը սյուժեում օգտագործում է կերպարներ և ստեղծում զանազան համաչափություններ այդ կերպարների միջև: Այստեղ համաչափությունը ստեղծվում է կերպարների միասնության և հակադրության միջոցով:

Ստեղծագործության դիպաշարը այն առաջին և առանցքային ազդակն է, որի վրա հյուսվում է գրական ստեղծագործությունը: Այն հնարավորություն է տալիս հայելային համաչափությամբ աշխարհի, կյանքի ինչ-ինչ իրադարձություններ արտապատկերել որպես գրական ստեղծագործություն: Սակայն այդ համաչափությունը ձևական-երկրաչափական չէ: Այսինքն՝ իրական կյանքի նույնական պատկերումը չէ, անգամ եթե նրա հերոսները իրական են կամ պատկերվող իրադարձությունները երբևէ կատարվել են: Այդ համաչափությունը խորքային հանրահաշվական է: Հեղինակը այդ սյուժեով իրականացնում է իր գաղափարը, բերում իր ասելիքը, ինչը շատ ավելին է, քան կատարված մեկ կամ մի քանի իրադարձության նկարագրությունը: Այստեղ համաչափության ստեղծած արտապատկերը կարող է լինել նաև բնության, կյանքի նկարագրությունը, որում կարող են հանդիպել սովորական դիտողի աչքի համար ոչ տեսանելի պատկերներ ու զգացողություններ, համեմատություններ, որոնք արդեն

ինքնին համաչափություններ են՝ մարդկային հոգեվիճակի նկարագրություններ ու պատկերումներ և գեղարվեստական խոսքի այլ հնարքներ:

Ահա բնության պատկերների նկարագրության հրաշալի օրինակ Հովհ. Թումանյանի «Մարոն» պոեմից՝

Մեր գյուղն էն է, որ հըպարտ,
Լեռների մեջ միգապատ,
Խոր ձորերի քարափին՝
Ձեռը տըված ճակատին՝
Միտք է անում տըխրադեմ.
Ի՞նչ է ուզում՝ չըգիտեմ...

Վերոնշյալ հատվածում, ինչ խոսք, հրաշալի են ներկայացված երկրաչափական համաչափությունները: Գրական ստեղծագործության մեջ կատարված անակնկալ և անսովոր համեմատությունները, ստեղծելով որոշակի համաչափություններ, գեղագիտական առանձին արժեք են տալիս ստեղծագործությանը: Նման հրաշալի համեմատություն է կատարված Հովհ. Թումանյանի մոտ՝

Ամպերը դանդաղ, ուղտերի նման՝

Նոր են ջուր խմած ձորից բարձրանում...

Մաթեմատիկական գիտելիքների կարևորությունը գիտակցելով՝ մենք՝ ուսուցիչներս, փորձում ենք դասապրոցեսն օգտագործել հնարավորինս արդյունավետ: Արդյունավետությունը բարձրացնելու համար օգտագործում ենք տարբեր մեթոդներ, սակայն ժամանակի հետ պահանջվում է դասին տալ ավելի արդիական բնույթ:

Նորագույն տեխնոլոգիաների կիրառումը հայ գրականության դասաժամերին արդյունավետ են, մանավանդ որ աշակերտները ավելի արագ ու հեշտ են տիրապետում ՏՀՏ-ների կիրառմանը: Այսպիսով՝ «Հայ գրականություն» և «Ինֆորմատիկա» առարկաների միջև հեշտությամբ կարելի է ստեղծել միջառարկայական կապ: Դասաժամերին ՏՀՏ-ների կիրառումը ուժեղացնում է աշակերտների մոտիվացիան, հնարավորություն է տալիս օգտագործել թարմ տեղեկատվություն, խնայել ժամանակը, լսարանային կամ անհատական պարապմունքները դարձնել ավելի հետաքրքիր, ուսուցչին տալիս է տեխնոլոգիական մեծ պահեստ:

Ավարտելով իմ հետազոտական աշխատանքը՝ ուզում եմ ևս մեկ անգամ նշել, որ

հագեցած ու բովանդակալից դաս ունենալու համար անհրաժեշտ է ստեղծել միջառարկայական կապեր: Իսկ «Հայ գրականություն» առարկան ուսուցչին միջառարկայական կապեր ստեղծելու անսպառ հնարավորություն է ընձեռում:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ուսումնասիրելով «Միջառարկայական կապերի ստեղծումը հայ գրականության դասաժամերին» հետազոտական թեման՝ հասկանալի դարձավ, որ գիտելիքների ձեռքբերումը և կարողությունների ձևավորումը սերտորեն կապված են միմյանց հետ, մեկը մյուսի համար հիմք և ելակետ կարող է լինել: Հետևաբար աշակերտներին շրջապատի աշխարհի մասին հնարավորին չափ բազմակողմանի, ընդարձակ տեղեկություններ տալը ուրիշ գիտելիքների հետ կապի մեջ դնելը, դրանք շրջանառության մեջ պահելը, կարևոր ու վճռող նշանակություն ունեն աշակերտների աշխարհաճանաչման համար: Եվ դրա միջոցով զարգանում է երեխաների մոտ ճանաչողական ակտիվությունը, երևակայությունը: Նրանք սովորում են քննարկումներ և հարցազրույցներ վարել, պնդել իրենց տեսակետը, փաստարկներ բերել: Դրանով նաև աշակերտը հասնում է ամբողջական ընկալման, տարբեր բնագավառներից գիտելիքների, փաստերի ու գաղափարների համադրման, իմաստավորման ու գնահատման: Դրանք խթանում են սովորողների ճանաչողական, ստեղծագործական գործունեությանը: Իսկ քանի որ այս ամենը կապված է գրականության հետ, այն ուսուցչի ինքնազարգացման միջոց է, իսկ աշակերտի համար ձևավորում է վերլուծական միտք, բացահայտում գեղեցիկը և դրականը արագ ընկալելու հնարավորություններ՝ ստեղծելով գեղագիտական (էսթետիկ) մտածողություն: Իսկ գեղագիտական մտածողությունը հարուստ ներաշխարհի գրավականն է:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

- 1.3. Ա. Կոմենսկի, «Մեծ դիտակտիկա», «Զանգակ», 2010թ.
- 2.3. Ամիրջանյան, «Մանկավարժություն», Երևան, 2022թ.
- 3.Ս. Մանուկյան, «Մանկավարժական և աշակերտական դասանպատակները», Երևան, 2003թ.
- 4.Ս. Արզումանյան, «Հոգեբանություն», Երևան, 2003թ.
- 5.Կ. Ալեքսանյան, «Աշխարհագրությունը և գրականությունը», Երևան, 2008թ.
- 6.«Մանկավարժության և հոգեբանության հիմնախնդիրներ» գիտական հանդես, թիվ 3, 2016թ.
- 7.«Մանկավարժության և հոգեբանության հիմնախնդիրներ» գրական հանդես, թիվ 5, 2016թ.
- 8.«Մանկավարժության և հոգեբանության հիմնախնդիրներ» գիտական հանդես, թիվ 3, 2017թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն	1
Միջառարկայական կապերի ստեղծումը հայ գրականության դասաժամերին	2
Եզրակացություն	13
Օգտագործված գրականություն	14